

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE

**Simbolistica drumului inițiativ:
de la *quest* la genul *fantasy***

- rezumatul tezei de doctorat -

Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. Dram Constantin

Doctorand:
Cojocaru V. Andrei Victor

Anunț

La data de **10 iunie 2021**, ora **11.00**, pe platforma Zoom, domnul Andrei Victor COJOCARU va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul „**Simbolistica drumului inițiativ: de la quest la genul fantasy**”, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Filologie.

Linkul ședinței publice este următorul:

<https://us02web.zoom.us/j/89025457526?pwd=RkJOUlIRZzNQMjZmWmFDY1dWclVQZz09>

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte:

Prof. univ. dr. Lăcrămioara PETRESCU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Constantin DRAM, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Referenți:

Prof. univ. dr. Simona MODREANU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;

Prof. univ. dr. emerit Ștefan BORBÉLY, Universitatea „Babeș Bolyai” Cluj Napoca;

Prof. univ. dr. habilitat Vasile POPOVICI , Universitatea de Vest din Timișoara

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.

Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

10.05.2021

Cuprins

ARGUMENT	5
PARTEA I.	
Introducere	6
1. Paradigme de cercetare	9
1.1. Cadrul teoretic și metodologic.....	9
1.2. Ce (nu) este literatura comparată?	12
1.3. Aspecte ale hermeneuticii simbolurilor.....	14
1.4. Contextul analizei.....	18
PARTEA a II-a. Definirea și încadrarea călătoriei inițiatice în literatura Antichității	21
2. Călătoria inițiatcă în mitologia și literaturile vechiului Orient	22
2.1. Parcursul inițiatc al lui Rama.....	22
2.2. <i>Mahābhārata</i> : drumul inițiatc între filosofie și literatură.....	31
2.3. <i>Epopoea lui Ghilgameș</i> și călătoria în Lumea de Dincolo.....	40
3. Călătoria inițiatcă în mitologia și literatura greco-latină ...	49
3.1. Herakles sau „eroul mitologic deplin”	49
3.2. Simbolistica zeului Hermes	56
3.3. Călătoria lui Odiseu către „portul Odihnei”.....	62
3.4. Inițierea lui Lucius și depășirea conflictului dintre aparență și esență	67

PARTEA a III-a. Simbolistica medievală a questei	79
4. Călătoria inițiativă între <i>Hypnos</i> și <i>Thanatos</i>	82
5. Influența alchimiei și Kabbalei în dezvoltarea imaginarului medieval european al questei	91
5.1. Simbolismul alchimic al aventurilor lui <i>Yvain</i>	93
5.1.1. Înfrângerea lui Calogrenant.....	93
5.1.2. Călătoria lui Yvain la fântână și „întâlnirea tainică între soare și lună”.....	100
5.1.3. „Nebunia” sau „moartea inițiativă” a lui Yvain	103
5.1.4. Înfrângerea dragonului și simbolistica sa.....	107
5.1.5. Ultimele aventuri ale <i>Cavalerului cu Leul</i>	109
5.2. Cavalerul Lancelot ca reprezentare a voinței umane.....	111
5.3. Questa lui Perceval și semnificațiile Graalului.....	117
5.4. De la castelul Graalului la <i>Castelul interior</i>	131
5.5. Călătoria lui Dante prin arborele sephirotic al Kabbalei.....	134
6. Simbolistica drumului inițiativ în poezia persană din secolele X-XV	161
6.1. Considerații generale despre dezvoltarea poeziei persane tradiționale	161
6.2. Iubirea și cunoașterea ca motive ale călătoriei lăuntrice.....	168
6.3. O paralelă dintre questa cavalerului rătăcitor și călătoria dervișului rătăcitor.....	177
7. Drumul inițiativ sau „Calea spre iluminare”	186
8. Romantismul: prima (re)inventare majoră a imaginarului medieval	193

8.1. „Reverie” și „fantezie”: concepte-cheie ale literaturii romantice.....	199
8.2. Imaginație pozitivă vs. imaginație negativă	202
PARTEA a IV-a. Semnificații ale drumului inițiat în cadrul genului <i>fantasy</i>	206
9. Nașterea genului <i>fantasy</i> și desprinderea de imaginarul medieval propriu-zis.....	206
10. Imaginarul acestei în lumea creată de J. R. R. Tolkien ...	211
10.1. Tentația puterii.....	212
10.2. Aventura unei lumi sau „questa colectivă”.....	216
11. Anti-inițierea în trilogia „Imperiul Fărămițat” a lui Mark Lawrence.....	223
CONCLUZII.....	234
BIBLIOGRAFIE.....	237

Rezumat

Deși am intitulat prezentul studiu „Simbolistica drumului inițiativ: de la *quest* la genul *fantasy*”, pentru a înțelege adevărata însemnătate a simbolisticii călătoriei inițiatice, trebuie să parcurgem drumul în revers: de la „genul *fantasy*” la questa medievală – continuându-ne, apoi, drumul până la călătoria eroului mitic. Aceasta deoarece, în ultimă instanță, orice călătorie inițiativă reprezintă o întoarcere la origine, la ceea ce este capabil să reprezinte un fundament al existenței spirituale a umanității. Astfel, dacă e să fim sinceri cu noi înșine, vom remarca că drumul inițiativ este un revers progresiv către ceea ce este esențial – proces prin care înțelegem acea axiomă universală care afirmă că sfârșitul este egal cu începutul plus experiența ciclului.

Fiind una din temele fundamentale ale literaturii universale, călătoria inițiativă a fost abordată deja dintr-o multitudine de perspective. Totuși, prin natura sa dinamică și cumulativă, cunoașterea autentică rămâne permanent deschisă la cunoaștere. Din această perspectivă, trebuie să admitem că încă nu știm ce presupune călătoria inițiativă și, în consecință, ne dorim să ne sporim înțelegerea asupra acestei chestiuni.

Deși titlul lucrării poate oferi impresia studierii unui context mult prea larg, după o analiză mai atentă a temei propuse și a perspectivei de abordare, descoperim că obiectul de studiu al lucrării este cât se poate de precis. Una dintre premisele studiului este că drumul inițiativ e, în esență sa simbolică, unul și același –

indiferent de formele sale exterioare. Dar, în cazul în care respectiva esență simbolică este absentă, nu mai avem de-a face cu un drum inițiativ propriu-zis, ci cu un fel de „vagabondaj inițiativ” sau cu o „anti-inițiere” – după cum se poate remarca în cazul aventurilor (anti)eroilor din proza *fantasy* de inspirație pseudo-medievală.

Faptul că fondul simbolic al drumului inițiativ este același nu ar trebui să ne mire, ținând cont că toate literaturile „locale” se aseamănă între ele mai mult decât am fi bănuțit la o primă analiză a formelor culturale exterioare. Prin urmare, putem observa că există o schemă arhetipală a traseului inițiativ care este (re)actualizată sub diverse forme în toate contextele literare majore.

Fiind vorba despre analiza unei teme mai veche decât însăși literatura – analiza acesteia ar trebui să pornească încă de la literaturile vechiului Orient. De asemenea, vom realiza o corelație între romanul antic de aventuri și romanul cavaleresc din perioada Evului Mediu. Ceea ce ne dorim prin acest demers este conturarea unei perspective de ansamblu asupra temei și, concomitent, explicarea unor momente sau personaje simbolice întâlnite în cadrul parcurșurilor inițiatice studiate. Ulterior, vom puncta unele particularități ale căutării inițiatice din literatura Orientului Mijlociu.

Vor fi evidențiate, astfel, „rădăcinile” literare ale acesteia, fiind, totodată, subliniată influența exercitată de mitologie asupra imaginarului medieval, dar și tendința constantă a desprinderii de adevărul istoric din cadrul literaturii – proces ce culminează cu nașterea genului *fantasy*.

Simbolistica medievală a acestei este studiată prin raportare la texte și autori cu o influență majoră în conturarea viitorului imaginar medieval. Ținând cont de influența lor în dezvoltarea imaginarului medieval, o atenție deosebită este acordată romanelor lui Chrétien de Troyes și capodoperei lui Dante Alighieri. Cu această ocazie, este subliniată influența alchimiei și Kabbalei în dezvoltarea imaginarului medieval european al acestei.

Ulterior, în capitolul „Simbolistica drumului inițiativ în poezia persană din secolele X-XV” atenția se va focaliza pe analiza călătoriei/ căutării inițiatice în literatura Orientului Mijlociu – realizându-se, totodată, o paralelă cu detalii din romane cavalierești analizate în capitolele precedente. Astfel, după considerațiile generale despre dezvoltarea poeziei persane tradiționale, sunt luate în discuție câteva teme și motive ale călătoriei inițiatice și sunt analizate semnificațiile simbolice ale unor versuri aparținând unor autori precum: Omar Khayam, Jalaluddin Rumi sau Mahmud Șabestari. Tema iubirii și cea a cunoașterii sunt prezentate ca puncte esențiale de legătură între călătoria dervișului rătăcitor și questa cavalerului rătăcitor.

În următorul capitol al tezei („Drumul inițiativ sau Calea spre iluminare”) este continuată analiza literaturii orientale – dar, de această dată, pornind de la evenimente și detalii simbolice descrise în *Călătorie spre soare-apune* a lui Wu Ceng-En.

Cea de-a treia parte se încheie cu studiul anumitor aspecte care țin de modul în care romantismul european a propus un nou mod de a înțelege ideea de călătorie inițiativă. Romantismul este

abordat, aici, ca punct de legătură între două tipuri de imaginar (cel medieval și cel pseudo-medieval) și, totodată, ca prima reinventare majoră a imaginarului medieval. Pe lângă discutarea a două concepte-cheie ale literaturii romantice (anume: „reveria” și „fantezia”) este detaliată relația antagonică dintre imaginația pozitivă (specifică reveriei) și imaginație negativă (specifică fanteziei), cu scopul de a înțelege specificul imaginarului literaturii fantasy de mai târziu.

A patra și ultima parte a tezei vitează înțelegerea motivului drumului inițiativ în cadrul genului fantasy – ilustrat, în principal, prin două trilogii „pseudo-medievale” (*Stăpânul Inelelor* de J.R.R. Tolkien și *Imperiul Fărămițat* de Mark Lawrence). Cu privire la studiul acestora, este evidențiat, încă din partea introductivă a tezei, că nu ne propunem decât să ajungem până la genul *fantasy* (cu alte cuvinte, nu avem în plan un studiu amănunțit al contextului literar amintit, din simplul fapt că el ar putea fi obiectul de studiu al unei alte teze de doctorat). Prin urmare, este avută în vedere doar evidențierea relației dintre imaginarul medieval al acestei și cel pseudo-medieval – cu mențiunea că, în sens strict, nu se mai poate vorbi despre o simbolistică a acestei într-un cadru în care simbolurile apar mai ales ca „elemente de decor”.

În urma unei analize comparative a acestei din literatura medievală propriu-zisă și a drumului inițiativ prezent în literatura *fantasy*, putem observa că (supra)tema luată în discuție ajunge să își piardă esența esoterică și poate fi, uneori, substituită printr-o „alegorie-literală” cu o aparență pseudo-esoterică. Din perspectiva

analizei fondului simbolic, este posibil să fie greșită comparația călătoriei inițiatice din literatura *fantasy* de „inspirație” pseudo-medievală cu drumul inițiativ pe care îl regăsim în romanele cavalești din perioada Evului Mediu. Justificarea ar fi următoarea: nu putem vorbi despre o simbolistică propriu-zisă a drumului inițiativ într-un text în care însuși sensul alegoric este eclipsat de o narațiune literală.

Studiind simbolistica drumului inițiativ în contextul literaturii universale nu avem, desigur, pretenția exhaustivității – folosind sintagma de „literatură universală” pentru a sublinia demersul comparatist și de sinteză care este necesar într-o astfel de abordare. Nu trebuie pierdută din vedere nici însemnătatea primului cuvânt din titlu: ne propunem înțelegerea unei simbolistici; deci, este necesar să analizăm ansamblul relațiilor interpretărilor aferente unui simbol sau, după caz, a unui motiv simbolic. E de la sine înțeles că nu putem realiza acest lucru limitându-ne doar la un context izolat, ci luând în considerare o perspectivă de ansamblu. Treptat, ne vom focaliza doar pe simbolistica medievală a călătoriei inițiatice și, în ultima parte a studiului, asupra adaptării sale din cadrul (sub)genului „fanteziei epice” sau „fanteziei înalte” (“High Fantasy”).

În plus, trebuie evidențiat și faptul că lucrarea *Simbolistica drumului inițiativ: de la quest la genul fantasy* pornește de la o serie de presupuziții pe care ar urma să le argumentăm și a căror validitate ar urma să fie demonstrată sau (re)confirmată. Prima presupuziție este că, în cadrul călătoriei inițiatice, esențial este fondul simbolic,

nu forma exterioară a povestirii. Adesea, dacă ne limităm doar la o analiză literală a evenimentelor descrise de un anumit text, nu reușim să urmărim o povestire coerentă și constantă. Acest aspect subliniază faptul că etapele călătoriei sunt destinate, mai degrabă, unei receptări pur simbolice. Dincolo de aparența aventurii exterioare, călătoria unui cavaler „rătăcitor” poate fi și o călătorie lăuntrică. Din acest punct de vedere, atât personajele, locurile, cât și motivele ce apar pe parcursul acestei pot fi corelate cu elemente arhetipale – care pot fi regăsite în profunzimea ființei umane.

Pe parcursul tezei, vom putea remarca faptul că atât civilizația indiană, cât și cea sumero-babiloniană sau cea greco-latină oferă reprezentări sugestive ale călătoriei inițiatice – toate fiind doar forme exterioare care gravitează în jurul unui nucleu comun (imaginarului) întregii umanități. Amintim că reprezentările exterioare ale eroului și a călătoriei sale inițiatice s-au adaptat contextelor socio-culturale specifice. În literatura Evului Mediu se impune, în deosebi, reprezentarea cavalerului. Între cavaleri și eroii antici există, totuși, asemănări clare. Ținând cont de faptul că el deține deja statutul de „cavaler”, personajul central al acestei medievale este un inițiat care are șansa de a deveni, în urma unui lung șir de încercări, un erou exemplar. Asemenea multor eroi ai literaturii din Antichitate, cavalerul nu este doar un personaj ficțional, ci și o reprezentare antropomorfă a unui ideal. În unele cazuri, el este simultan și „persoană” și „personaj”, existența sa fiind situată la granița dintre legendă și istorie.

Dincolo de alte asemănări evidente, cavalerii din literatura Evului Mediu se deosebesc de eroii din literatura Antichității printr-o relație foarte vădită cu elemente care țin de o metafizică erotică. După cum am remarcat pe parcursul analizei romanelor lui Chrétien de Troyes, acest tip de personaj ideal(izat) încearcă să cultive virtuțile sfântului, fără să renunțe la vocația sa de războinic și nici la plăcerile iubirii. Fascinant paradox, cavalerul este, în egală măsură, servitorul lui Dumnezeu, a lui Ares și a lui Eros.

Ar mai trebui amintit și faptul că cei patru piloni esențiali ai imaginarului medieval european al acestei sunt: mitologia antică, creștinismul (în deosebi, cel mistic), alchimia și Kabbala. La nivelul fondului simbolic al acestei, toate aceste elemente se întrepătrund într-o asociere indisolubilă. În timp ce mitologia antică reprezintă o sursă de inspirație firească pentru călătoria inițiativă din perioada Evului Mediu, creștinismul reprezintă (și) o nouă formă culturală care, după caz, acceptă sau cenzurează, dezvoltă sau reduce, modelând și transmutând motivul călătorie inițiatice. Astfel, călătoria inițiativă din imaginarul mitic renaște sub o altă formă din „matricea culturală” a imaginarului medieval. Rezultatul acestei (re)nașteri este însăși questa.

Bibliografie

Bibliografie primară:

*** *Bhagavad-Gitā*, traducere de Sergiu Al-George, Societatea Informația, București, 1992.

*** *Biblia*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988.

*** *Epopoea lui Ghilgameș*, coord. Dan Grigorescu, traducere de Virginia Șerbanescu și Al. Dima, Editura Mondero, București, 1996.

*** *Nala și Damayanti*, traducere de Ion Larian Postolache și Charolotte Filitti, Editura Albatros, București, 1975.

*** *Poeme persane*, traducere de Otto Starck, Editura Herald, București, 2014.

Alighieri, Dante, *Divina Comedie*, traducere de George Coșbuc, prefață, note și comentarii de Alexandru Balaci, Editura Gramar, București, 2010.

Apuleius, Lucius, *Măgarul de aur*, traducere de I. Teodorescu, Editura „Literatura artistică”, Chișinău, 1990.

Ceng-En, Wu, *Călătorie spre soare-apune*, traducere de Corneliu Rudescu și Fănică N. Gheorghe, București, Editura Minerva, 1971.

Gibran, Khalil, *Profetul*, traducere de Radu Cârneli, Editura Orion, București, 1991.

Hoffmann, E.T.A., „Urciorul de aur – un basm din vremea nouă”, traducere de Al. Philippide, în: *Urciorul de aur. Nuvela romantică germană*, vol. I, București, EPL, 1968, pp. 111-212.

Homer, *Odiseea*, traducere de George Murnu, Univers, București, 1979.

Lawrence, Mark, *Prințul spinilor*, traducere de Roxana Gamart, Trei, 2014.

Lawrence, Mark, *Regele spinilor*, traducere de Alexandru Macovescu, Nemira, 2019.

Lawrence, Mark, *Împăratul spinilor*, traducere de Mihaela Ioncescu, Nemira, 2020.

Novalis, *Discipolii la Sais. Heinrich von Ofterdingen*, traducere, studiu introductiv și note de Viorica Nișcov, București, Editura Univers, 1980.

Teresa de Ávila, *Castelul interior*, traducere de Christian Tămaș, Editura Ars Longa, 2007.

Teresa de Ávila, *Poesías/Poezii, 31 de poeme mistice*, ediție bilingvă, traducere, prefață și note de Viorica S. Constantinescu, Editura Institutul European, Iași, 1996.

Tolkien, J.R.R., *Stăpânul inelelor: Partea întâi – Frăția inelului*, traducere de Irina Horea, Editura Rao, București, 2012; *Partea a doua – Cele două turnuri*, traducere de Gabriela Nedelea, Editura Rao, București, 2012; *Partea a treia – Întoarcerea Regelui*, traducere de Irina Horea, postfață de Vlad Macri, Editura Rao, București, 2012.

de Troyes, Chrétien, *Erec and Enide*, translated by W. W. Confort, In parentheses Publications, Cambridge, 1999.

de Troyes, Chrétien, *Le Chevalier au Lion*, traduit par Michel Rousse, Flammarion, Paris, 1990.

de Troyes, Chrétien, *Cavalerul Lancelot*, traducere de Mihai Stănescu, Editura Albatros, 1973.

de Troyes, Chrétien, *Cavalerul Perceval (Povestea Graalului)*, traducere de Maria Pavel, Casa Editorială Demiurg, 2004.

de Troyes, Chrétien, *Yvain, Cavalerul cu Leul*, traducere, postfață și note de Mihail Stănescu, Editura Albatros, București, 1977.

de Troyes, Chrétien, *Le Roman de Perceval ou Le Conte du Graal*, edition critique d'apres tous les manuscrits par Keith Busby, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1993.

de Troyes, Chrétien, *Perceval – The Story of the Grail*, translated from the Old French by Burton Raffel, Yale University Press, New Haven & London, 1999.

de Troyes, Chrétien, *Yvain, or the Knight with the Lion*, translated by Ruth Harwood Cline, University of Georgia Press, Athens, 1975.

Valmiki, *Ramayana*, repovestită în limba engleză de C. Rajagopalachari, traducere, prefață, note și glosar de Sergiu Demetrian, traducerea versurilor de G. Coșbuc și C. D. Zeletin, 2 vol., București, Editura pentru literatură, 1968.

Valmiki, *The Valmiki Ramayana*, Vol. 1, 2, 3 (digital edition), translated by Bibek Debroy, India Penguin Classics, 2017.

Bibliografie secundară:

*** *Cartea tibetană a morților (Bardo Thödol)*, traducere din limba franceză și studiu introductiv de Horia Al. Clăbuți, colecția revistei „Arca”, Arad, 1992.

*** *Coranul*, traducere, prezentare, note și index de George Grigore, Editura Herald, București, 2006.

Attebery, Brian, *Stories about Stories: Fantasy and the Remaking of Myth*, New York: Oxford University Press, 2014.

Atwood, Margaret. *In Other Worlds: SF and the Human Imagination*, New York: Nan A. Talese, 2011.

Auerbach, Erich, *Mimesis*, traducere de I. Negoïtescu, București, 1967.

Aurelius, Marcus, *Gânduri către sine însuși*, traducere de Cristian Bejan, Humanitas, București, 2013.

Bachelard, Gaston, *Apa și visele – Eseu despre imaginația materiei*, traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1997.

Béguin, Albert, *Sufletul romantic și visul*, Editura Univers, București, 1970.

Block, Marc, *Societatea feudală*, vol. II., Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998.

Borbély, Ștefan, *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul*, Ediția a II-a, nemodificată, Editura Contemporanul, 2013.

Burgos, Jean, *Pentru o poetică a imaginarului*, Editura Univers, București, 1988.

Butor, Michel, *Repertoriu*, Editura Univers, București, 1979.

Caillois, Roger, *Eseuri despre imaginație*, Univers, 1975.

Cammarosano, Paolo, *Ghid pentru studiul istoriei Medievale*, Editura Bic All, 2007.

Campbell, Joseph, *Eroul cu o mie de chipuri*, traducere de Gabriela Deniz și Mihai Mănescu, Editura Herald, 2014.

Carpenter, H.; Pritchard, M., *The Oxford Companion to Children's Literature*, Oxford University Press, 1990.

Cassirer, Ernst, *Filosofia formelor simbolice (introducere): Formă și tehnică și alte scrieri*, traducere, note și postfață de Alexandru Boboc, Editura Paideia, București, 2015.

Cernăuți-Gorodețchi, Mihaela, *Poetica basmului modern*, ediția a doua (revăzută), Editura Universitas XXI, Iași, 2002.

Chance, Jane, *The Lord of the Rings: The Mythology of Power*, Maxwell Macmillan International, New York, 1992.

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, vol. I, II, III, traducere de Daniel Nicolescu, Doina Uricariu, Olga Zaïcik, Laurențiu Zoicaș, Irina Bojin, Victor-Dini Vlădulescu, Ileana Cantuniari, Liana Repețeanu, Agnes Davidovici, Sandală Opreșcu, Editura Artemis, București, 1994.

Cizek, Eugen, *Evoluția romanului antic*, București, Editura Univers, 1970.

Cizek, Eugen, *Istoria literaturii latine*, vol. II, Societatea „Adevărul” S.A., 1994.

Constantinescu, Viorica S., *Cultura poetică*, Editura Junimea, Iași, 1999.

Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, București, 1988.

Culianu, Ioan Petru, *Eros și magie în Renaștere.1484* (ediția a treia), traducere din limba franceză de Dan Petrescu; traducere din limba latină de Ana Cojan și Ion Acsan, Polirom, Iași, 2003.

David R. Fideler, *The Path Toward the Grail: The Hermetic Sources and Structure of Wolfram von Eschenbach's Parzival*, in *Alexandria: The Journal of the Western Cosmological Traditions I* (Grand Rapids: Phanes Press, 1991), pp. 187-227.

Davy, Marie-Madeleine, *Enciclopedia doctrinelor mistice*, vol . I, Editura Amarcord, Timișoara, 1998.

Dorter, Kenneth, *The Transformation of Plato's Republic*, Lexington Books, Lanham, 2006.

Dram, Constantin, *Romanul ca expresie deplină a imaginarului epic: începuturi, consolidări, direcții moderne*, Universitas XXI, Iași, 2009.

Dram, Constantin, *Singurătăți de genul masculin*, Editura Limes, Cluj, 2017.

Drâmba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, vol. III, Editura Saeculum I.O. și Editura Vestala, București, 1999.

Dumitriu, Anton, *Homo universalis*, Editura Eminescu, București, 1990.

Dumitriu, Anton, *Retrospective*, Editura Tehnică, București, 1991.

Dumitru, Maria-Luiza, *Sacrul monstruos*, Paideia, București, 2007.

Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*, traducere de Marcel Aderca, postfață de Cornel Mihai Ionescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

Eco, Umberto, *Limitele interpretării*, traducere de Ștefania Mincu și Daniela Bucșă, Constanța, Editura Pontica, 1996.

Eliade, Mircea, *Alchimia asiatică*, Humanitas, București, 1991.

Eliade, Mircea, *Arta de a muri*, Editura Moldova, Iași, 1993.

Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, traducere și postfață de Cezar Baltag, Univers Enciclopedic, București, 2000.

Eliade, Mircea, *Mituri, vise și mistere*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.

Eliade, Mircea, *Sacrul și profanul*, traducere de Rodica Chira, Humanitas, București, 1992.

Ellingson, Ter, *The Myth of the Noble Savage*, Berkeley, University of California Press, 2001.

Favre, Antoine, *The eternal Hermes: from Greek god to alchemical magus*, translated by Joscelyn Godwin, 1934, Phanes Press, Grand Rapids, 1995.

Filoramo, Giovanni, *Istoria Religiilor*, vol I, traducere de Smaranda Scriitoru și Cornelia Dumitru, Polirom, 2008.

Fortune, Dion, *The Mystical Qabalah*, Samuel Weiser publisher, 1984.

Gardiner, Philip, *Secret Societies: Gardiner's forbidden knowledge: revelations about the Freemasons, Templars, Illuminati, Nazis, and the serpent cults*, The Career Press, 2007.

Gerritsen, Willem R., van Melle, Anthony G., *A dictionary of medieval heroes*, translated from the Dutch by Tanis Guest, The Boydell Press, Woodbridge, 1998.

Gorcea, Petru Mihai, *Structură și mit în proza contemporană*, Editura Cartea Românească, București.

Grant, John; Clute, John, *The Encyclopedia of Fantasy*, New York, St. Martin's Griffin, 1999.

Groeben, Norbert, *Psihologia literaturii. Știința literaturii între hermeneutică și empirizare*, traducere de Gabriel Liiceanu și Suzana Mihalescu, Editura Univers, București, 1978.

Guénon, René, *Metafizică și cosmologie orientală*, traducere de Daniel Hoblea, Editura Herald, București, 2005.

Guiley, Rosemary Ellen, *The encyclopedia of magic and alchemy*, Facts On File, New York, 2006.

- Gusdorf, Georges, *Mit și metafizică*, Timișoara, 1996.
- Hașdeu, Bogdan Petriceicu, *Sic Cogito*, Editura Moldova, Chișinău, 1991.
- Hermes Trismegistos, *Corpus Hermeticum* (Ediția a III-a, revizuită și adăugită), traducere de Dan Dumbrăveanu, Editura Herald, București, 2015.
- Huch, Ricarda, *Romantismul german*, traducere de Viorica Nișcov, Humanitas, București, 2011.
- Huizinga, Johan, *Amurgul Evului Mediu*, Editura Univers, București, 1970.
- Hume, Kathryn, *Fantasy and Mimesis: Responses to Reality in Western Literature*, Methuen, New York and London, 1984.
- Idel, Moshe, *Cabala și Eros*, traducere de Cătălin Patrosie, Hasefer, București, 2004.
- Jackson, Rosemary, *Fantasy. The Literature of Subversion*, London & New York, Methuen, 1981.
- James, Edward; Mendlesohn, Farah, *The Cambridge Companion to Fantasy Literature*, Cambridge University Press, 2012.
- Jennings, Hargrave, *The Rosicrucians: Their Rites and Mysteries* (2nd edition), Chatto and Windus, London, 1879.
- Jung, C. G., *Psihologie și alchimie – Opere Complete*, vol.12, traducere de Viorica Nișcov, Editura Trei, 2016.

Jung, C. G., *Studii despre reprezentările alchimice – Opere Complete*, vol.13, traducere de Daniela Ștefănescu, Editura trei, 2017.

Jung, C. G.; Kerenyi, C., *Essays on a science of mythology: the myth of the divine child and the mysteries of Eleusis*, Pantheon Books, New York, 1949.

Kant, Immanuel, *Critica facultății de judecare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.

Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, Albatros, București, 1995.

Lazu, Robert (coord.), *Enciclopedia lumii lui J.R.R. Tolkien*, Galaxia Gutenberg, 2007.

Le Goff, Jacques, *Imaginarul medieval*, traducere de Mariana Radulescu, Editura Meridiane, București, 1991.

LeBlanc, Steven, *Constant Battles: The Myth of the Peaceful, Noble Savage*. New York, St Martin's Press, 2003.

Leroi-Gourhan, André, *Gestul și cuvântul*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1983.

Mapes, Mark Douglas, *Fons Mercurialis: The Role of Alchemy in Chretien de Troyes' Yvain*, University of Utah, 1989.

Marchi, Cesare, *Dante*, traducere de George Miciacio, Editura Artemis, București, 1998.

Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, vol. I, Editura Eminescu, 1973.

Mathews, Richard, *Fantasy: The Liberation of Imagination*, New York, Routledge, 2011.

Mendlesohn, Farah, *Rhetorics of Fantasy*, Conn.: Wesleyan University Press, Middletown, 2008.

Mittal, Sushil; Thursby, Gene (ed.), *The Hindu World*, Taylor & Francis e-Library, 2005.

Mureșan, Ovidiu, *De la Antichitatea târzie la amurgul Evului Mediu*, ediția a III-a, Todesco, Cluj Napoca, 2007.

Nakamura, Hajime, *Orient și Occident: o istorie comparată a ideilor*, Humanitas, București, 1997.

Nietzsche, Friedrich, *Știința voioasă*, traducere de Liana Micescu, Humanitas, București, 2006

Noica, Constantin, *Jurnal de Idei*, Humanitas, București, 1991.

O'Donoghue, Heather, *From Asgard to Valhalla: The Remarkable History of the Norse Myths*, I. B. Tauris, London, 2007.

Olaru, Viorel, *Sufism și poezie mistică în Persia*, Editura Herald, București, 2013.

Otto, Rudolf, *Sacrul*, traducere de Ioan Milea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996

Pageaux, Daniel-Henri, *Literatura generală și comparată*, traducere de Lidia Bodea, Polirom, 2000.

Papus (Encausse, Gérard), *Kabbala. Tradiția secretă a occidentului*, traducere de Radu Duma, Editura Herald, București, 2012.

Paracelsus, Theophrastus Ph., *Misterele supreme ale Naturii*, traducere de Monica Medeleanu, Editura Herald, București, 2011.

Patañjali, *Yoga Sūtra*, introducere, comentarii și note de Satyānanda Paramahansa, traducere de Walter Fotescu, Editura Herald, București, 2015.

Patapievici, Horia-Roman, *Ochii Beatricei*, Humanitas, București, 2004.

Pavel, Toma, *Lumi ficționale*, Editura Minerva, București, 1992.

Petrescu, Ioana Em., *Eminescu. Modele cosmologice și viziune poetică*, Editura Minerva, București, 1978.

Plotin, *Enneade IV*, traducere și comentarii de Vasile Rus, Liliana Peculea, Marilena Vlad, Cristina Andrieș, Gabriel Chindea, Alexander Baumgarten, Editura Iri, București, 2007).

(de) Rougemont, Denis, *Iubirea și Occidentul*, traducere de Ioana Căndea-Marinescu, Univers, București, 1987.

Raff, Jeffrey, *Jung and the alchemical imagination*, Florida, Nicolas-Hays, 2000.

Roznoveanu, Mirela, *Civilizația romanului. Rădăcini*, Editura Albatros, București, 1983.

(de) Solier, René, *Arta și imaginarul*, Editura Meridiane, București, 1978.

Stableford, Brian, *The A to Z of Fantasy Literature*, Scarecrow Press, Plymouth, 2005.

Stafford, Emma, *Herakles*, Routledge, New York, 2012.

Stanton, Michael N., *Hobbits, Elves, and Wizards: Exploring the Wonders and Worlds of J. R. R. Tolkien's The Lord of the Rings*. New York: Palgrave, 2001.

Tagore, Rabindranath, *Sadhana*, traducere de Nichifor Crainic, Stress, București, 1990.

Teller, Anthony, *The Seven Cosmoses: Nine Expositions on 'Beelzebub's Tales to His Grandson' and other subjects related to the 'Fourth Way', based on the teachings of George Gurdjieff*, Independently Published, 2020.

Tartler, Grete, *Înțelepciunea arabă. De la preislam la hispano-arabi*, Polirom, Iași, 2014.

Tolkien, J.R.R., "On Fairy stories" [1938], în *Tree and Leaf*, London, Unwin Books, Gregor & Unwin Ltd., 1964.

Toma, Dolores, *Formele pasiunii*, București, Meridiane, 1992.

Treharne, Elaine, Walker, Greg (ed.), *The Oxford Handbook of Medieval Literature in English*, Oxford University Press, New York, 2010.

Ursa, Mihaela, *Identitate și excentricitate: comparatismul românesc între specific local și globalizare*, Editura Muzeului Național al Literaturii, București, 2013.

Valentin, Basile, *Cele 12 chei ale filosofiei*, traducere de Gabriela Nica și Marius Cristian Ene, Editura Herald, București, 2015.

Vesa, Ileana, *Evul Mediu postmodern*, Casa Cărții de Științe, Cluj-Napoca, 2015.

Vesa, Ileana, *Neomedievismul postmodern*, Eikon, 2014.

Vulcănescu, Mircea, *Logos și Eros*, Editura Paideia, București, 1991.

Vulcănescu, Mircea, *Ultimul cuvânt*, Editura Humanitas, București, 1992.

Zipesm Jack, *Breaking the Magic Spell. Radical Theories of Folk and Fairy Tales*, New York, Routledge, 1992.

Articole:

Chism, Christine, *Middle-earth, the Middle Ages, and the Aryan nation: myth and history in World War II* (pp. 82, 83), included in: *Tolkien the medievalist*, edited by Jane Chance, Taylor & Francis e-Library, 2003.

Cojocaru, Andrei Victor, *Comicul la granița dintre amăgire și dezamăgire. Percepția și „erorile sale” în romanul Măgarul de aur* (pp. 47–64), în volumul colectiv: Dram, Constantin (coord.), *Pentru o „cultură a răsului”. Forme ale comicului*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2019.

Cojocaru, Andrei Victor, *O istorie alternativă în trilogia „Imperiul Fărămițat” a lui Mark Lawrence* (pp. 51-70), publicat în volumul colectiv: Dram, Constantin (coord.), *Istorie, ficțiuni, istorii ficționale*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2020.

Cojocaru, Andrei Victor, *O paralelă între arborele sephirotic al kabbalei și Paradisul Divinei Comedii* în revista „Hyperion”, An 37, nr. 7-8-9/ 2019, pp. 179-182.

Hammond, Wayne G., *The Critical Response to Tolkien's Fiction*, în *Proceedings of the J.R.R. Tolkien Centenary Conference*, 1995.

Surse electronice:

*** *Bhavachakra, the Wheel of Becoming*, Web: <https://glorian.org/learn/courses-and-lectures/bhavachakra-the-wheel-of-becoming> (data accesării 7.02.2021).

*** *Homo Nosce Te Ipsum*, <https://glorian.org/learn/courses-and-lectures/greek-mysteries/homo-nosce-te-ipsum> (data accesării 31.01.2021).

*** *Light and Consciousness*, <https://glorian.org/learn/courses-and-lectures/beginning-here-and-now/light-and-consciousness> (data accesării: 8.01.2021).

*** *The Development of Iranian Literatures*, <http://www.artarena.force9.co.uk/hlit.htm> (data accesării: 02. 02. 2021).

Asad, Seif, *Islam and Poetry in Iran*, http://www.iran-chamber.com/literature/articles/islam_poetry_iran1.php (data accesării: 21. 01. 2021).

Cernăuți-Gorodețchi, Mihaela, *Un gen literar marginal (?)*, Acta Iassyensia Comparationis, 5/2007, Web: (http://www.literaturacomparata.ro/Site_Acta/Old/acta5/acta5_mcg.pdf, data accesării: 21.10.2020).

Cernăuți-Gorodețchi, Mihaela, *Românii și romanul-fantasy. Cazul Iordan Chimet* (http://www.philippide.ro/Identitate%20culturala_2006/425...429%20-%202006%20VOLUM%20CERNAUTI.pdf, data accesării: 26.09.2019).

Dreitlein, Thomas Eijō, *An Annotated Translation of Kūkai's Secret Key to the Heart Sūtra*, Bulletin of the Research Institute of Esoteric Buddhist Culture, 2011, pp. 170-216. Web: https://www.koyasanu.ac.jp/laboratory/publications/bulletin/pdf/kiyo24/24_thomas.pdf (data accesării: 14.11.2020).

Ferris, David, *Indiscipline*, în: Haun Saussy (ed.), *Comparative Literature in an Age of Globalization* (pp. 78-99), Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2006. Web: <https://www.scribd.com/doc/256602441/Comparative-Literature-in-an-Age-of-Globalization-Saussy-Ed> (data accesării: 27/07/2019).

Lochtefeld, James G., *The Illustrated Encyclopedia of Hinduism: A-M*, The Rosen Publishing Group, 2002, p. 399. Web: https://books.google.ro/books?id=5kl0DYIjUPgC&pg=PA399&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (data accesării 13.01.2021).

Pseudo-Apollodorus, *Bibliotheca*, traducere în engleză de Sir James George Frazer, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. Web: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=urn:cts:greekLit:tlg0548.tlg001.perseus-eng1> (data accesării 23.12.2019).

Samael Aun Weor, *Parsifal Unveiled*, Glorian Publishing. Web: <https://glorian.org/books/parsifal-unveiled> (data accesării: 14.02.2021).

Samael Aun Weor, *The Great Rebellion*, Glorian Publishing. Web: <https://glorian.org/books/the-great-rebellion> (data accesării: 25.02.2021).

Samael Aun Weor, *The Major Mysteries*, Glorian Publishing. Web: <https://glorian.org/books/the-major-mysteries> (data accesării: 25.02.2021).

Samael Aun Weor, *The Three Mountains*, Glorian Publishing. Web: <https://glorian.org/books/the-three-mountains> (data accesării: 1.02.2021).

Takács, Sarolta A., *Initiations and Mysteries in Apuleius' Metamorphoses*, *Electronic Antiquity* 12.1 (2008). Web: <https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/EIAnt/V12N1/takacs.pdf>, (data accesării 02.08.2020).

Winkler, J.J., *Auctor and Actor. A Narratological Reading of Apuleius' The Golden Ass*, Berkeley: University of California Press, 1985. Web: <https://www.scribd.com/document/352576161/John-J-Winkler-Auctor-and-Actor-a-Narratological-Reading-of-Apuleius-the-Golden-Ass-Ingles> (data accesării 10.01.2020).